

מתכונת מחשבת ישראל

"הטוב והרע בהגות היהודית"

א. משך הבחינה : שעתיים

ב. מבנה השאלון ומפתח הערכה : בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון – (1 x 30) - 30 נקודות

פרק שני — (3 x 20) - 60 נקודות

פרק שלישי — (2 x 5) - 10 נקודות

סה"כ — 100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.

ד. הוראות מיוחדות : (1) קרא את כל סעיפי השאלה בטרם תשיב עליה. התרכז במה שנדרש בכל סעיף.

(2) הקפד להסביר ולבסס כהלכה את תשובותיך.

(3) שים לב לכתב, לכתיב ולפיסוק.

עליכם לענות אך ורק בתוך הדפים שהתקבלו בכיתה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

שימו לב!!!!

בבגרות ישנם שני חלקים לפני בחינת הבגרות שלנו:

חלק א' "שמונה פרקים לרמב"ם"

חלק ב' "את שאהבה נפשי"

חלק ג' "הטוב והרע בהגות היהודית"

פרק ראשון (30 נקודות)

ענה על אחת מן השאלות 17-18. בשאלה שבחרת ענה על שלושה מן הסעיפים א-ד (לכל סעיף — 10 נקודות; סה"כ — 30 נקודות לשאלה).

17. התמודדות עם סבל בעידן המודרני:

מתוך: ישעיהו ליבוביץ, "המשבר כמהותה של היהדות", אמונה, היסטוריה וערכים, ירושלים
"בשבילי כאדם יש חשיבות לכך אם אני מצליח בחיי או נכשל בחיי, ובשבילי כיהודי יש חשיבות לכך אם עם ישראל עולה מעלה מעלה או יורד מטה מטה. אבל כל זה אינו משנה מאומה מבחינת מעמדו של אדם – אף של האדם היהודי – לפני אלהים. כשם שהשם איננו מתגלה בטבע, כך איננו מתגלה בהיסטוריה. אילו נתגלה בהיסטוריה, מה היתה הרבותא [הגדולה, החידוש] באמונה בשם? האמונה היא המשבר בתודעתו של האדם, שאיננו מגלה את השם בהיסטוריה, והוא מקבל על עצמו לעבוד את השם אעפ"י שהשם יתברך איננו מתגלה בהיסטוריה..."

מתוך: יוסף דב הלוי סולוביצ'יק, גורל מול ייעוד – פרק מתוך המאמר "קול דודי דופק":

"הייסורים באים כדי לרומם את האדם, לטהר את רוחו ולקדשו, לנקות את מחשבתו ולצרפה [לזקק, לטהר] מכל פסולת-השטחיות וסייגיהגסות [פסולת]; לעדן את נפשו ולהרחיב את אופק חייו. כללו של דבר: הייסורים – תפקידם לתקן את הפגום באישיותו של האדם. ההלכה מלמדת אותנו, כי עוון פלילי הוא בידי בעלי-הייסורים להרשות את מכאוביו ללכת לאיבוד ולהישאר ללא-משמעות ומטרה. הסבל מופיע בעולם כדי לתרום דבר-מה לאדם, כדי לכפר עליו, כדי לגאול אותו מן הזוהמה, מן גסות-הרוח ושפלות-הנפש. מתוכו צריך הסובל לעלות מזוקק ומצורף, טהור ונקי. "עֵת-צָרָה הִיא לְיַעֲקֹב וּמִמָּנָה יִשָּׁע" (ירמיהו ל' 7) - כלומר, מתוך הצרה עצמה יושע תשועת עולמים. ... מתוך השלילה צומח החיוב.... ומתוך הכחשת הקיום מתגלה קיום חדש. [...]

הסבל מחייב את האדם לשוב בתשובה שלמה אל האלוהים. הצרה נועדה לעורר אותנו לתשובה, ומהי התשובה אם לא התחדשותו וגאולתו העילאית של האדם?

אוי ואבוי לו לאדם אם הייסורים לא הביאוהו לידי משבר רוחני, ונשמתו נשארה קפואה ונעדרת סליחה! אוי ואבוי לו לסובל אם אין נפשו מתחממת בלהט הייסורים."

ענו על שלושה מתוך ארבעת הסעיפים הבאים :

א. קראו את קטע א' וענו :

1. מה תהיה הביקורת של ליבוביץ על אנשים הרואים קשר בין אירועים קשים שחוו ובעקבות כך החלו להאמין באל? הסבירו ונמקו.
2. מהו התפקיד של האל החיי האדם לפי תפיסתו. הסבירו.

ב. קראו קטע ב' וענו על השאלות :

1. מהו התפקיד של הסבל בחיי האדם ובאיזה מידה הוא הכרחי לאדם? הסבירו ונמקו
2. האם יש יתרון לאדם דתי לעומת אדם אתאיסט בהתמודדות עם הסבל? כיצד מתבטא ההבדל. הסבירו

ג. ליבוביץ וסולוביץ'יק ראו את עצמם כממשיכי דרכו הרעיונית של הרמב"ם. נסו לקבוע בעזרת המקורות מי מבין השניים לדעתכם הממשיך היותר מובהק של משנת הרמב"ם. נמקו והסבירו את תשובתכם.

ד. ענו על השאלות הבאות :

1. מה לדעתכם גורם עצבות לאנשים בישראל במאה העשרים ואחת? הביאו שתי דוגמאות לגורמים כאלה. הסבר מהו המחיר החברתי של הנזק שעצבות גורמת.
2. בשעה זו, מי לדעתכם ההוגה שהיה תורם יותר להתמודדות עם המצב בישראל. הסבירו את דעתכם.

18. ההעדר במשנת הרמב"ם: קטעים מתוך מורה נבוכים, חלק ג' פרק י':

[...] באותו אופן גם נגיד על מי שהסיר סגולה כלשהי שההוא יצר את ההעדר ההוא, אף-על-פי שההעדר אינו דבר נמצא. וכמו שאנו אומרים על המכבה נר בלילה שהוא יצר את החושך, כן אנו אומרים על מי שהשחית את העין שהוא עשה את העיוורון, אף-על-פי שהחושך והעיוורון הם ההעדרים ואינם זקוקים לפועל. [...]

[...] והוא שנאמר: "מי הוא שברא את האדם מְדַבֵּר או ברא אותו נעדר דיבור?" משמעותו הבאה לידי מציאות של חומר שאינו מקבל סגולה זאת – תהא איזו סגולה אשר תהא – כי מי שמביא לידי מציאות חומר שאינו מקבל סגולה מסוימת אומרים עליו שהוא עשה את ההעדר הזה, כשם שאומרים על מי שהיה יכול להציל אדם ממוות ונרתע ולא הצילו – שהרגו.

קטע א'

אחרי ההקדמה הזאת זכורנא את מה שהוכח הוכחה מופתית שהרעות הן רעות רק ביחס אל דבר-מה, וכל מה שהוא רע ביחס לנמצא מן הנמצאים הרי אותו רע הוא ההעדרו של אותו דבר או ההעדר של מצב טוב ממצביו. לכן ניתן לומר משפט כללי שהרעות כולן ההעדרים. דוגמה לכך באדם. כי מותו רע והוא ההעדרו. וכן חוליו או עוניו או בורותו הם רעות לגביו, וכולם ההעדרים סגולות

[...] אחרי הקדמות אלה ידוע בוודאות שאין לומר בשום אופן שהאל יתגדל ויתרומם עושה רע בעצם, כוונתי שהוא יתעלה יתכוון בכוונה ראשונית לעשות רע. זה אינו אפשרי. אלא מעשיו יתעלה כולם טוב צרוף. כי הוא אינו עושה אלא מציאות, וכל מציאות היא טוב.

הרעות כולן ההעדרים, אשר עשייה אינה תופסת בהם אלא מן הבחינה שהסברנו, שהוא מביא לידי מציאות את החומר בטבעו זה שיש לו, שהוא קשור – כידוע – תמיד להעדר.

לכן החומר הוא הסיבה לכל השחתה ולכל רע. לכן כל מה שלא הביא האל לידי מציאות לו את החומר הזה אינו נשחת ושום רע לא ידבק בו. [...] אפילו מציאות החומר השפל הזה, כפי שהוא קשור להעדר המחייב את המוות ואת הרעות כולן, כל זה גם כן טוב בשל התמדת ההוויה והימשכות המציאות ברציפות.

לכן פירש רבי מאיר: "והנה טוב מאוד: והנה טוב מות" בגלל העניין שהעירונו עליו.

קטע ב'

ענו על שלושה מתוך ארבעת הסעיפים:

א. קראו קטע א' וענו על השאלה הבאה:

1. הסבירו את שלושת סוגי ה"רעות" בעולם, על פי הרמב"ם. מהו מקורו של הרע בכל אחד מן הסוגים?
2. לאיזה סוג "רעה" התייחס הרמב"ם בקטע א'. הסבירו ונמקו.
- ב. קראו קטע ב'. הרמב"ם נעזר בביטוי "העדר" בשביל להסביר את ה"רעות" הקיימות במציאות.

1. הסבירו בעזרת הקטע מהו "העדר" והביאו דוגמה ל"רעה" עליה הרמב"ם כותב (שונה מסעיף א' 2).
2. מהי האחריות של האל לקיום ה"רעות"? הסבירו מדוע הרמב"ם מעניק לאל תפקיד כזה.

ג. 1. מהי העמדה הדואליסטית? (חז"ל)

2. מהו ההבדל בכל הנוגע לרעות בעולם בין העמדה הדואליסטית של חז"ל ובין העמדה של הרמב"ם. הסבירו.

ד. לפניכם המקרה הבא: חדשות נהדרות!!!! מדענים הצליחו למצוא תרופה כנגד הזדקנות. המדענים טוענים כי בעזרת מחקר חדשני הצליחו לגרום לאנשים להשאר סביב גיל 20-40 לאורך תקופה של יותר ממאה שנים. תוחלת החיים בעולם לבני אדם תהפוך למעשה להיות ללא הגבלה.

לפני שהתרופה תאושר לטיפול, חברות התרופות ביקשו את דעתו של הרמב"ם לגילוי. נסחו את תשובתו בעזרת החומר הנלמד. היעזרו בקטעים

פרק שני (60 נקודות)

ענה על שלוש מן השאלות 19-23 (לכל שאלה — 20 נקודות).

19. גורל מול בחירה חופשית:

- בחרו את הסיפור על "אדיפוס המלך" או את "המעשייה המוסלמית" וענו על השאלות:
- תארו את הסיפור במילים שלכם.
 - הסבירו כיצד הגישה הפטליסטית מתבטאת בסיפור.

20. טוב ורע בהגות המקרא:

בבראשית ג' פסוק ה' הנחש אמר לחוה: "כִּי יֵדַע אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יוֹדְעֵי טוֹב וָרָע."

א. 1. כיצד הנחש ניסה לשכנע את חוה לאכול מהפרי האסור ולאיזה אירוע מכוון הוא גרם? הסבירו

ב. 2. מה היו ההשלכות של הפיתוי על כלל בני האדם. הסבירו

ג. הרמב"ם כתב "[האדם] נעשה אחד בעולם, כלומר מין שאין מין כמוהו השותף לו בעניין הזה ... ומה הוא? שהוא בעצמו, מעצמו, יודע את המעשים הטובים ואת הרעים, ועושה איזה

מהם שהוא חָפֵץ, ואין מה שימנע אותו מזאת."

א. 1. איזה השלכה הייתה לאירוע בסיפור בראשית ג' לפי הרמב"ם.

ב. 2. האם לדעתכם האדם הפך להיות ברמה גבוהה יותר או נמוכה יותר מאז נברא. הסבירו.

21. תורת הגמול של חז"ל:

בתלמוד בבלי, מסכת סוכה נכתב על אירוע שיקרה בעתיד לבוא:

דרש רבי יהודה [בר אילעאי]: לעתיד לבוא מביא הקב"ה ליצר הרע, ושוחטו בפני הצדיקים ובפני הרשעים. צדיקים נראה להם כהר גבוה, רשעים נדמה להם כחוט השערה. הללו בוכין, והללו בוכין.

א. הסבירו את התגובה למעשה של הצדיקים ושל הרשעים. מהו המסר שחז"ל ביקשו להביא בסיפור.

ב. במסכת חולין בתלמוד הבבלי ר' יעקב קבע: "אין לך כל מצוה ומצוה שבתורה, שמתן שכרה בצדה" [שמובטח שכר על קיומה]

א. 1. אילו מצוות סותרות את אמרתו של ר' יעקב

ב. 2. מהו החידוש של גישת חז"ל לעומת תורת הגמול המקראית. הסבירו

22. טוב ורע בחסידות - סיפור "אחיזת עיניים"

א. הסבירו מהו היחס בין האדם לאל אותו הסיפור מנסה להציג ומהו המשל אותו רצו להעביר בסיפור?

ב. הציגו כיצד שניים מתוך העקרונות של החסידות מתבטאים בסיפור. הסבירו מהו החידוש בתפיסה זו לעומת עמדות קודמות במסורת היהודית.

23. תיאולוגיה לאחר השואה :

רבי יששכר שלמה טייכטהאל כתב בפולין בזמן הכיבוש הנאצי את הדברים הבאים :
"ואילו היו החרדים נתנו ידם לעוסקים בזה המפעל הקדוש [הציונות] לפני שישים, חמישים או ארבעים שנה, והיו מלהיבים את לבות בני ישראל להשתתף בזה, אז כמה היה מרחיב לנו בארץ וכמה וכמה אלפים מבני ישראל היו מתיישבים שמה והיו נצלים ממוות לחיים."
א. הסבירו על מי הטיל הרבי טייכטהאל את האחריות לשואה, ומה הייתה האשמה שבה הוא האשים את האחראים.
ב. השואה יצרה בעיה תיאולוגית קשה בייחוד ליהודים מאמינים. הסבירו את הבעיה התיאולוגית ונסו למצוא הסבר לבעיה דרך הוגים שאינם מיחידה זו.

פרק שלישי (10 נקודות)

ענה על שאלה 24.

24. בחר בשניים מן המושגים או השמות שלפניך, והסבר אותם (לכל מושג — 5 נקודות).

א. פטליזם

ב. תורת הספירות

ג. אקסיסטנציאליזם

ג. "שלוש השבועות"

למי צלצלו הפעמונים / ג'ון דו
איש איננו אי,
כל פלו לבדו,
כל אדם הוא חלקת יבשות
חלק מעקר.
אם רגב נשטף אל הים,
אירופה מתמעטת,
כמו היתה זה צוק,
כמו אחוזה של רעד,
או גם שלד. כל מנת של אדם מפחית אותי,
שכן חלקי באנושות,
לכו לעולם אל תשאל – למי צלצלו
הפעמונים.
לך הם צלצלו.

בהצלחה

